Anyám és más futóbolondok a családból

színes magyar játékfilm, 2015, rendező: Fekete Ibolya

A film részletes háttéranyaga: https://nfi.hu/alapfilmek-1/alapfilmek-filmek/jatekfilm/anyam-es-mas-futobolondok-a-csaladbol.html

Részletek a filmről készült kritikákból – OFOE https://osztalyfonok.hu/1675/

Ajánlás a film feldolgozásához

Miért és kinek ajánlom a filmet?

Középiskolásoknak, vagyis azoknak, akik már tudnak valamit a 20. század történelméről, akik már elindultak a párkapcsolati kezdeményezések útján, akik nem szeretik a durva, hihetetlen , visszataszító figurákkal teletömött , bár jól szerkesztett, de gyerekesen ijesztgető filmeket, akik érzékenyek a finom humorra, és nem várják a „mai" a filmtől, hogy literekben folyjon benne a vér és az ondó.

Hogy miért? Azért, mert szép, időnként megható, szellemes, és a véres jeleneket mellőzve, mégis meglehetősen pontosan mutat be a 20. század ellentmondásos, hátborzongató, tragikus, elszomorító világában a helyüket kereső embereket, hétköznapi sorsokat.

A filmbeli Barkó Lajos szerint: „*Talán ha az ember nem akar mást, csak békében felnevelni a gyerekét, békén hagyják*."

Végül is sikeresen felneveli a gyerekét, sőt a lánya diplomát is szerez – méghozzá olyan diplomát, melyet abban az időben nem volt könnyű megszerezni: magyar-angol szakos középiskolai tanár lett.

De a film nem elsősorban Barkó Lajos gyermekéről szól, sokkal inkább őróla magáról, és még inkább a feleségéről, Gardó Bertáról.

Olyan témákon fogok végighaladni, melyek szerintem izgatják, foglalkoztatják a fiatalokat is, akik – bár másfajta világ szülöttei – mégis találkozhatnak a filmbeli problémákhoz hasonlókkal.

1. **Párkapcsolatok.**

Manapság gyakran mondják: a házasság intézménye elavult, már nem érdekel bennünket.

Érdekes, hogy Gardó Berta is azt mondja – visszaemlékezve fiatalkorára: „*A mi családunkban senkit se evett a fene a férjhez menésért*". De azért persze bőven akadt udvarlója.

Ha végignézzük Gardó Berta randevúit (nagyon szellemesen az egyik jelenetben Berta sétál az egyik, Zatureczky nevű udvarlójával, elmennek egy fa mögött, de a fa másik oldalára már egy újabb udvarlóval, a Schwarz fiúval érkezik) (24: 40-24:48) – kifejezve ezzel, hogy a húszas években is találkozgattak, újabb és újabb kapcsolatokat kötöttek, napról napra új emberek kerültek az útjukba, majd végül persze férjhez mentek.

Ez többnyire manapság is így van.

Ami meglephet bennünket a filmben, arról egy Weöres Sándor Pszichéjében megírt történet jutott eszembe.

Psziché a zárdából szabadulásának történetét így meséli el jelképesen:

(A zárda főnővére épp most tudta meg, hogy Psziché el akarja hagyni a zárdát.)

Mater (a zárda fő apácája): Hallom, lányom, szeretnéd elhagyni szent kolostorunkat. De miért? Mi lesz belőled, ha elhagysz bennünket?

Novicia (ifjú apáca): Prostituált.

Mater: Nahát, édes lányom, ez szörnyű! Mondd még egyszer, mi leszel!

Novicia: Kurva.

Mater: Jaj, hála az égnek, édes lányom! Már azt hittem, elsőre úgy hallottam, hogy protestáns!

Hogy miért jutott épp ez a történet az eszembe?

Mert abban a korban az, hogy milyen vallású a lány, akit a házba hozna a fiatalember,

fontosabb volt mindennél .

Barkó Lajos is bevallja Bertának udvarlása közben, hogy az apja kijelentette: Amíg én élek, nem hozhatsz a házamba református lányt.

Hogy milyen az a lány – kedves, rendes, dolgos, szép –eltörpül amellett, hogy milyen vallás szellemében nevelték fel.

A zsidó Schwarz fiú megemlíti, hogy Bertát ugyan a szülei, különösen az édesanyja megszerette, de azért úgy általában nem szeretnének keresztény menyet.

A Pulszky fiúk édesanyja kész őrületnek tartja, hogy „egy Pulszkyak” református lányokat kísérgessenek.

Persze a lányos szülők sem mentesek az előítéletektől: Berta anyukája, Rozál például azt mondja lányainak, hogy egy katolikus dzsentrinél nincs nagyobb Isten csapása ezen a világon. (26:37-28.27)

Ha megnéztétek a filmet, érdemes azon eltöprengni, **milyen messzire jutottunk az akkori házassági szokásoktól.**

A Pulszky fiúk, akik először megküzdöttek az édesanyjukkal, hogy megkérhessék a Gardó-lányok kezét, elegánsan felöltözve, virágcsokorral mentek Gardó nénihez a lánykérésre.

Mi az, amit nyertünk, mi az, amit vesztettünk, amióta ez nem így zajlik?

Létezik-e manapság a szó szoros értelmében udvarlás?

Hogy zajlik egy „lánykérés” manapság?

Gardó Rozál halála előtti pillanatban mondja lányának: „*Sohse menj hozzá olyan emberhez, akit nem szeretsz, nem éri meg.”*

Érvényesnek tartjátok-e manapság ezt a tanácsot? Miért igen, illetve miért nem?

Beszélgessünk erről, persze felidézve mindazokat a kapcsolatokat, melyekből nem kért Gardó Berta, valamint házasságának történetét párjával, akiben megtalálta a nehézkes, lehetetlen, kezdeményezőkészség nélküli, költözni se szerető tölgyfát, és akit aztán mindvégig szeretett.

2. **A történelem sokszor elbánik a szereplőkkel.** Ahogy Berta ezt lakonikusan kijelenti: az egyik kérőjével Amerikába, a másikkal Auschwitzba jutott volna.

Férjével, Barkó Lajossal végigköltözi szinte az egész országot. Nem jutnak el Amerikába – pedig Berta kétszer is ezt szeretné –, de több kisebb-nagyobb magyar városban, faluban élnek.

Beszéljetek arról, mikor, milyen történelmi esemény kergette végig Bertáékat az egész országon! Székelyhíd, Debrecen, Budapest, Kispest, Hatvan, Tatabánya, Úrkút, ismét Budapest. Nézzétek meg a térképen, hol vannak ezek a helyek – mekkora utat járt be Berta sokszor lovaskocsin költözve.

(A film legelső, meghatóan szép jelenetében, melyben a feldobott tojás nem törik össze, először a fák összehajló ágai közül felsejlő teherautót látunk - mintegy az egész életük, költözéseik szimbólumát.)

3. **Családi fényképalbum**

Izgalmas látni, hogy milyen volt, milyen lett a dédi, a nagymama, a szülők, de izgalmas azt is megfigyelni, hogyan változtak a fényképezési szokások.

Most üssük fel ezt a filmbeli családi fényképalbumot, és nézzük meg, mit tartalmaz, mit mesél a szereplőkről!

Az első fotó Bertát (idősebb) kisgyerekként ábrázolja. Keret, a háttérben virágos tapéta, az asztalon csipketerítő, oh! Hát egyrészt látszik, hogy a fotós adott a részletekre, másrészt a gyerek egész kinézete, ruhája, masnija mutatja, hogy bizony, jobb családból származik!

Nézzétek meg a fotót, és beszélgessetek róla! Mit láttok benne? **(5.42)**

Itt következnek aztán sorban a családi fotók az egész Mille-családról, külön a három lányról, a Mille-lányok szüleiről, külön-külön Margóról és Vadoláhról, Rozálról és Véngardóról, Irénről egyedül, illetve a székelyhídi tájról, verandás házról, ahol Berta kisgyerekkora telt.

A következő fotó a három Mille-lányt ábrázolja (**6.52**).

Nézzétek meg ezt a „fotót" is külön - a lányok öltözékére, az asztalon található, szépen elrendezett művirágokra, a háttérben nyitott ajtóra is figyelve! Mit árul el a lányok tekintete? Milyen jellemről tanúskodik a fotó?

Pereg a családi fotóalbum. Az öreg Mille egyedül (8:24) az obligát csibukjával, pohár borral, és – ki tudja, miért ?- almákkal az asztalon.

És jön a lánykérés (8:55) , és a boldogtalan Rozál esküvője , érdemes együtt nézni nővérének, Margónak az esküvői fotójával (9: 04)

Gyönyörű beállításban ott van az egész család, de bizony ezekről a fotókról sugárzik a boldogtalanság, és hiányzik belőlük a spontaneitás. Mindenkinek kijelölt

helye van, van, aki ül, van, aki áll, de mereven; rendesen kell ezeken a képeken viselkedni.

A következő családi fotó majd a Gardó családot mutatja: A vén Gardó, felesége, Mille Rozál, és a három gyerek, akik közül a középsőről, Bertáról szól majd az egész történet.

A szépen megkomponált, virágmintás háttérrel rendelkező fotóba „beül" öntudatos arccal a vén Gardó, mutatva az ő fontos, családfői szerepét, de kicsit kívülállását is. A feleség, Rozál, és a gyerekek szerencsétlen arcot vágva az egészhez mereven ülnek, illetve állnak, és a fényképszerűséget még hangsúlyozza a rendező azzal, hogy ovális fekete keretbe helyezi a világos háttértől mintegy eltávolítva a keményen összeszorított szájjal ott ülő anyát, apát és gyerekeket.(**11:31**)

A következő „fénykép" a vén Gardót, a magyar királyi postatisztet ábrázolja abban a pillanatban, amikor Trianon után úgy döntenek, hogy ők „optálnak", vagyis a magyar állampolgárságot választják, és átköltöznek Székelyhídról Debrecenbe. Csodálatosan megkomponált, bizony megint nagyon merev fénykép. **(17:23)**

Legközelebb Berta már felnőttként fényképez, és persze, rögtön be is szakítja a filmet, de látjuk igazi fényképként az eredményt, fénykép, rajta Barkó Lajos, a leendő férj.

Az udvarlás egyik fontos pillanata, amikor a Római parton van együtt Berta az egész baráti körével.

Nagyon érdekes a Római parton készült fénykép Bertáék barátairól.

A „fényképszerű képen" Bözsit, Artúrt, Karcsit és Dugót látjuk úgy, hogy ők vidámak, éppen epret eszegetnek, picit pózolnak, integetnek a fényképnek, de szó sincs merev beállításról. (**40:55**)

Figyeljétek meg, mikor, hol kerül majd elő ugyanez a fénykép! Mit árul el a póztalanság, mi lesz a fénykép szereplőinek sorsa végül? **(1:26:05)**

Beszélgessetek ezekről a beállított, illetve nem beállított fényképekről k. Mit árulnak el ezek a szereplők életéről?

Mostanában folyton fényképezünk, naponta akár száz, kétszáz képet is készíthetünk, mert könnyen megy technikailag, aztán a legtöbbet kitöröljük.

A filmben láthatjuk, hogy abban az időben ritkán készültek képek, ünnepi pillanatokban, de a képek a rajtuk szereplők egész életét, a kor hangulatát, az emberek élethez való hozzáállást képesek bemutatni.

Külön érdemes megfigyelni, hogy Barkó Lajos és Gardó Berta boldog házasságának időszakában szinte teljesen megszűnnek a fényképszerű beállítások, mintha azt mutatná, hogy a család életében megérkezett a természetes, nem beállított, értékesen, egymás iránti megértéssel, szeretettel töltött kapcsolat – nincs szükség a dokumentálásra, persze idejük sincs „beállításokra", mert az élet megy, csak arra kell figyelni, hogy ők egymásnak megmaradjanak.

4. **Retro**

Ebben a filmben megismerhettek sok „retro” dalt, zenét, tárgyat úgy, ahogy annak idején a helyén volt, abban a világban igenis nem a szórakoztatás volt a célja, hanem a tárgy, slágerszöveg szövegének üzenete.

(Ady A duk-duk affér című művében ezt írja: Különben is régen tisztázott dolog, hogy a modernek roppant szolid emberek: a jövendő klasszikusai.)

A „retro” valamikor komolyan veendő és vett dolog volt. Amikor pattog a bányász-induló *„Hej, ha nyílik a tárna, hívogatva ásít felénk, mintha bennünket várna a szén, a fekete szén!”* , láthatjuk, hogy a bányászok lepusztult eszközökkel, küzdelmesen, örökös veszélyben dolgozó emberek, akik a munka végeztével egy-egy sörbe menekülnek kilátástalan életük elől(1:33:35) ; amikor a propaganda harsogja, milyen jól ellátott állami áruházaink vannak, szabályosan hősi cselekedet Berta részéről, hogy az általa megtalált pénztárcát – miután véletlenül meghallja, ki veszítette el -, visszaszolgáltatja eredeti tulajdonosának. (1:20:34-1:21:28)

Barkó Lajos és Berta a Csárdáskirálynő egyik közismert dalára keringőzik: *Túl az Óperencián fészek vár reánk! (1:36:04-1:38:43)*

Sramli zene szól háttérként, keservesen nyekergetett magyarnótát húzat Vén A vén Gardó a cigánnyal, édes-bús, Trianont sirató dalokat hallunk, vidáman előadott propaganda indulókat, operett részletet.

A Millék „irodalmas” család volt . Ezért hívták a nagymamát *Júlia, szép leánynak*, a Mille-lányok folyton romantikus regényeket bújnak, a Gardó -gyerekek a XIX. század második felében kiadott, népszerű regényt, Helen Mathers: *Jön a rozson át* című művét olvassák.

Mindez ma már retro.

Ugyanígy retro a Bertáék konyhájában feltűnő két falvédő, melyeknek felirata igen árulkodó: *Gazdasszony gondja, rendbe legyen a konyha, illetve: Szomszédasszony elmehet, itt pletykálni nem lehet.*

Ahogy a propaganda-dalok optimizmust árasztó hangulatával szemben megtapasztaljuk a filmben a bányászélet keserveit. Berta mint bányászfeleség attól szenved leginkább, hogy itt mindenki hallgat, csönd van a lakótelepen- bizony, hogy pletykálni nem lehet!

Amikor a bányásztelepen kialszik a villany a házban, Lajos papa és lánya, ifjabb Berta Arany: V. László című balladáját kezdi elmondani: Sűrű, sötét az éj…

Mintha a propaganda-dalok, az olvasmányok, az Arany-ballada mégiscsak hozzásegítenének a túléléshez.

Igen, és végül az ifjabb Bertának irodalmas diplomája lesz !

5. **Különösen megrendítő lehet a film azok számára, akik maguk is látták leépülni szeretteiket.**

Egyszerre szívszorító és humoros, ahogy a két Berta egymással társalog.

Neked van gyereked? – kérdezi az idősebb Berta. - Nem! Nekem anyám van - hangzik a válasz.

A emlékezetzavarral küzdő idős hölgy olyan, mintha gyerekké vált volna, és ez generálja a „vicces” beszélgetéseket.

Ahogy mulatságos volt az is , mikor annak idején az idősebb Berta elképzelésében láttuk, amint a nagypapa megszöktette feleségét, Júlia, szép leányt – a jelenetben a gyermeki elképzelésnek megfelelően abban az életkorban szökteti a nagyapa a nagymamát, amely korban (kb. 60 évesen) ő, a gyerek látta őket. (6:22-6:50)

A lányszöktetés után a gőgös család kitagadja őket, s itt jegyzi meg az idős Berta, hogy de hát futóbolondok gyülekezete volt az egész család.

Érdekes és izgalmas, ahogy ez a kijelentés részben megmagyarázza a film címét: itt Berta kissé őrült, szélhámos, ugyanakkor intoleráns emberekként mutatja be a családját. A cím másik jelentését, mely szerint az anya is futóbolond, a sok-sok, gyakran egyetlen éjszaka alatt lebonyolított költözéssel magyarázhatjuk.

Itt még annyit jegyeznék meg a „futóbolondság kiegészítésére, hogy ugyanaz a nagypapa, aki megszöktette és feleségül vette a szegény rokont, a lányát nem engedi olyan emberhez hozzámenni, aki hitelre csináltatja a ruháját. Az ilyen ember szerinte nem megbízható!

És bizony ugyanígy vicces, amikor az idős Berta Sárikát Zsuzsinak szólítja, majd saját magát „korrigálja”: mért mondom én ennek, hogy Zsuzsi, mikor Piroska?

A film múltja és jelene végül is ott találkozik, amikor az idős hölgy a saját lányának már szinte gyerekeként még mindig a „költözésen” töri a fejét: 92 évesen a lánya közelébe költözik (persze ez is „történelem”, hiszen ki ne szeretné legidősebb éveit szerettei közelében tölteni), majd arról lamentál, hogy leginkább azt szeretné, ha a lánya eltemetné Hatvanban, de aztán átvinné Debrecenbe. Vagyis még egyszer „költözne”. **(1:43:20-1:44:10)**

A film egyik legfontosabb üzenete, hogy aki sok szeretet, törődést kapott gyerekkorában – vagyis megtanulta, hogyan lehet jó madártejet készíteni –, az elviseli, ha a már alig látó, mindent összekeverő, már régen nem főző-sütő anyja még most is képes megmondani, hogy mennyi mandulát illik a vaníliás perecbe tenni.

Összegzés, értékelés

Lajos a vihar asszonyának nevezi a feleségét. Igaznak tartjátok-e ezt a megállapítást?

Miért költözik annyit Berta kezdetben egymaga, majd a családdal együtt?

A természetéből faladó nyughatatlanság, vagy a körülmények indokolják az állandó mozgást? (Nem rajta múlik, hogy nem fut el egészen Amerikáig)

Mi a véleményetek Bertáról?

Hogyan jellemzitek Lajost? (Az egyik barátja tölgyfához hasonlítja)

Összeillik a „tölgyfa” a „vihar assszonyával”?

Szerintetek mi a film műfaja? Válasszatok a következő lehetőségek közül, és indokoljátok a választ!

- dráma
- vígjáték
- történelmi film
- kalandfilm

Írjatok ajánlást a filmhez! Mivel tudnátok kortársaitok számára kedvet csinálni a megnézéshez?

Készítette: Terjék Ildikó